

SIASI UESILIANA TAU'ATĀINA 'O TONGA 'I 'AOSITELĒLIA

The Free Wesleyan Church of Tonga in Australia

Ko e

MINITI

'o e

FAKATAHA

FAKAVAHEFONUA LAHI

VAHEFONUA 'AOSITELĒLIA 2024

SEA: Rev'd. Dr Henelī Taliai Niumeitolu

SEKELITALI: Rev'd. Dr. Lousiale Uasikē-Mone

'AHO: TOKONAKI 13 'O 'EPELELI, 2024 **TAIMI:** 2:30 EPIAFI

FEITU'U: PCYC HAWKESBURY

KO E FAKATAHA LAHI FAKA-VAHEFONUÁ [The AGM Agenda]

Sea [Chairperson]: Rev. Dr. Henelī Taliai Niumeitolu.

- i. Lotu [Opening Prayer] - Sea (Chairperson)
- ii. Lea Talitali [welcoming remarks] - Sea (Chairperson)
- iii. Fili 'o e Sekelitali 'o e Fakataha FakaVahefonua

Na'e tali ke hoko pe 'a e Sekelitali Fakavahefonua Faka-Faifekau, Lousiale Uasike-Mone ko e Sekelitali 'o e Fakataha Fakavahefonua.

1. 'E fai 'a e Fakataha ni 'aki 'a e ngaahi fehu'i ko eni:

(a) *Ko hai 'oku tau 'i heni? [Attendees]*

Ko e Kau Fakafongfa Palotí [Ballot Representatives] Poaki (P) Apologies (P)

Kau Faifekau Kau Faifekau [Ministers of Religion]

1. Rev. Dr. Tevita Koloa'ia Havea (P)	11. Rev. Viliami 'Ofahengaue
2. Rev. Dr. Henele Taliai Niumeitolu	12. Rev. Uikelotu Ohuafi
3. Rev. Siosifa Koloti Ma'u	13. Rev. Melo Kale (P)
4. Rev. 'Etuete Manuofetoa	14. Rev. Folau Feimoefiafi
5. Rev. Sione 'Ale	15. Rev. Filimoetaufalahi Tu'i'onetoa
6. Rev. Viliami Mateialona Mānoa	16. Rev. Suli Helu
7. Rev. Semisi Tupou (P)	17. Rev. Ta'imālie Fisi'ihoi
8. Rev. Tevita Hala Tupou (P)	18. Rev. Kavamone Fisi'ihoi
9. Rev. Dr. Lousiale Uasike-Mone	19. Rev. 'Opeti Taufu'i Moala
10. Rev. Tevita Tu'ikupulau Mone	20. Rev. Lisiate Kilipeni 'Ulufonua

Ko e Kau Setuata Fakamafai: [Stewards]

21. Sione Katoa	40. Siaoisi Moa
22. Afuhia Ha'angana	41. Samiuela Fangupō
23. Viliami Tuiaki	42. Sione Mila
24. Siosifa Finau	43. Moala Manoa
25. Sonasi Kaningata'a	44. Siale Moala'eua
26. Sifimeta Kilifi	45. Tu'itupou Hala'api'api
27. Siosifa Toseni	46. Talanoa Havea
28. Li'ekina 'Akauola	47. Tupou Tu'ipulotu
29. Paea Moala	48. Sēkope Lātū (P)
30. 'Esitoni Lātū	49. Luke Prescott
31. Manulevu Fifita	50. Pita Valu
32. Simaileva Li	51. Sioeli Nau
33. Tevita Vailanu	52. Kaisa Lui
34. Hosea Naisau Mahe	53. Tu'ipulotu Lōfitu Muli
35. Samisoni Tauelangi	54. Kesikou Ikahihifo
36. Tauhifonua Kakuleni	55. Tevita Fotu
37. Faka'atu'i Taumalolo	56. Vili Tamasini Uhi
38. 'Iloa-he-Lotu Pāu'u	57. Semisi Vakalahi
39. Lūpeni 'Aho	58. Viliami Lāvaki

59. Peni Havili
60. 'Alani 'Akau'ola

61. Nāsili 'Ofa
62. Siasosi Manu

Kau Fakafongā 'a e Kakai [Peoples Representatives]

63. Ahi-ō-Ulakai	69. Vinepā Louisa Mānoa
64. 'Elaona Niumeitolu	70. Mele Tu'inauvai
65. Kuinita Havea (P)	71. Makeleta 'Ohuafi
66. Fetongi Ma'u	72. Maumi 'Ofahengāue
67. 'Elenoa 'Ale	73. Dr. Leimoni Taufu'I (P)
68. Loviana Tupou (P)	74. Uelenitoni Tu'ulakitau

Ko e kau Fakafongā mei he Ngaahi Siasi, 'Ofisi mo e Ngaahi Potungāue [Peoples Rep.]

Vahe Pulela'ā	97. 'Osaiasi 'Alatini
75. 'Asaeli Valu	98. Sovea Niupalavu
76. Carl Mahe	99. Sosafate Mahe
77. Lēlea Tu'itupou Vai	
78. Salesi Havea	Vahe Vikatolia
79. Talanoa Lātū (Hila-ki-Tapana)	100. Lopeti Hausia
	101. Tevita Havea
Vahe Loto	102. Selevia Tischer
80. 'Elisiva Moa	103. Setaleki Fangatua
81. Sitaleki Fangalahi	104. Sulia Potesio
82. Sefesi Sitauti (P)	105. Amipeliasi Fangupo
Vahe Hahake	Vahe WA/NT
83. 'Emeline Kali	106. Sione Moa
84. Mele Kaufusi	107. Potungāue 'a Fāfine
85. Sione Kata 'Ofahengāue	108. 'Aloisia Finau
86. Saia 'Ohuafi	
87. Pelenaise Tongamoā	Ko e 'Ofisi
	109. 'Olivia Fakatulolo
Vahe Hihifo	110. Sifa Finau
88. Taulanga Moa	111. 'Ema Uhi
89. Talanoa Havea	112. Amelia Cox
90. Palatimani Mahe	113. Mele Tuiano
91. Siale Mila	
92. Kitiloni 'Aho	Lakanga Faka-Vahefonua
	114. 'Ekileti Moala
Vahe Kolo	115. 'Apisai Makasini
93. Mofini Kolo	116. Feleti Vī
94. Sitaleki Manu	117. Sione Fa
95. Alaniteli Paulu	118. 'Esafe Palaki
96. Vahe Kuinisilani	

- (e) i. Pe kuo pekia ha Faifekau 'o he vaha'a Konifelenisi?

Ko e tali 'a e fakataha 'oku 'ikai.

ii. Pe kuo pekia ha Fakafofonga 'i he Vaha'a 'o e Konifelenisi?

Na'e tali 'e he fakataha 'a e ngaahi hingoa ko 'eni: -

1. Soana Minoneti.

2. Mele Tāma'a Taumalolo Tupou

3. Mele Lata-'i-Falesiu Kakato Moala'eua

iii. Pe kuo pekia ha Setuata Faka-Konifelenisi 'i he vaha'a 'o e Konifelenisi?

Ko e tali 'a e fakataha 'oku 'ikai.

(f) Pe 'oku tau pehē ke vahevahe ha Vāhenga Ngāue? *Ko e tali 'a e fakataha 'oku 'ikai.*

(h) Pe 'oku tau pehē ke kamata ha Vāhenga Ngāue fo'ou? *Ko e tali 'a e fakataha 'oku 'ikai.*

(i) 'Oku fēfē 'etau Tohi Kakai?

Ko e tali 'a e fakataha ke ngāue'aki pē 'a e Tohi Kakai 'o e Ta'u kuohilī, kae tuku mai ke fokotu'utu'u ki ha taimi mo ha founga ke fai ha Tohi Kakai Lahi 'a e Vahefonua 'o hangē ko e tohi kakai angamaheni 'a e Konifelenisi.

(k) Ko e hā 'a e Fakamatata ki he: -

(i) & (ii) Potungāue Ako Faka-Kalisitiané & 'Evangelio?

Na'e tali he fakataha 'a e fakamatata ko 'eni mei he Ongo Potungae.

Lipooti Ongo Potungae & To'utupu ki he Fakataha Faka-Vahefonua 2024

A. TALA KAMATA

The **Vision** of the SUTT is ... *The Free Wesleyan Church of Tonga is committed to truly putting God first so that all people see the power of His Spirit moving in a living church where every person is a valued part of the Body of Christ, assisted through worship, education, and service to experience life in its fullness.*

Two (out of six) Missions of the SUTT are:

- (#2) *To strengthen (longomo'ui) and transform (hohoamalie) the church's ministry, worship and services to better sustain all members.*
- (#3) *To express (ngaue'aki ha ngaahi founga 'oku fenapasi) faith, worship, prayer, teaching and ministry in ways designed to effectively meet the different needs of diverse groups of people. The "Ongo Potungae" is praying to uphold our Vision and pursue these two Missions. This camp is acting that prayer.*

B. TALA FAKAHOKO-NGAUE

1. 'APITANGA KILISIMASI & KAVA MALOHI 2023:

a. Ne lava lelei a e fakatahataha 'o 'Apitanga Kilisimasi & Kava Malohi 'i Tisema, 2023. i.

Kaveinga Apitanga: *"Longomo'ui 'ia Kalaisi".*

ii. Ma'u 'Apitanga 150. [Lalahi 82, High School 51, Primary & Childs 17]

iii. Ului 51, Fakafo'ou 41

b. Ne fakahoko 'a e 'Apitanga fakatahataha ni ki he *"Tops Conference Centre, 51 Bendena Garden, Stanwell Tops, NSW 2508"*

c. Ne Fakalele 'e Pastor Penisimani Tonga, pea mo 'ene Scripture Union Team. Ne fakalaumalie pea fe'unga mo e fanau e tataki ne fakahoko.

2. 'APITANGA PEKIA & TOETU'U 2024:

- a. Ne lava lelei 'a e 'Apitanga ni, 'o mahino 'ene 'aonga lahi ki he siasi, mo e to'utupu
- b. Ne 'iai pe 'a e Polokalama Kehe pe 'a e Ongo Potungaue 'i Aositelenia ni.
- c. Ne lava mai 'a e kau Sia'atoutai mei Tonga, pea ko e fakakoloa fakalangi 'enau tokoni.

3. FATU POLOKALAMA:

- a. Fakauho e 'uu Polokalama 'i he fakakaukau 'o e **"LONGOMO'UI"**.
- b. Lautohi Faka-Sapate:
 - i. Ne lava e Sivi Lautohi Faka-Sapate fo'ou ne fakahoko he 2023.
 - ii. Ne lava mo e 'u Toli 'Akau Kilisimasi 'i Tisema 2023.
 - iii. Ne lava e Retreat 'a e kau Failautohi FakaSapate he Tusite (21/2/2024) 'i he 'api ko Fangaotaha.
 - iv. Ne tufa e 'uu Lesoni Faka-Me ne 'omi mei he 'Ofisi 'i Tonga.
 - v. Ko e Silapa Fo'ou 'e toki tufa he 'osi 'a e Faka-Me
- c. PAK, PEV, & To'utupu:
 - i. Ne lava lelei e 'u Youth Rally 'i he konga kimui 'o e 2023. Pea ne fakamafana mo fakalaumalie e si'i fakatahataha mai e to'utupu 'o feohi
 - ii. Ko e Youth Rally ki he 2024, 'e fakahoko faka-Kuata, pea ne lava lelei e polokalama ni 'i he Kuata Ma'asi. Fakafiefia ma'u pe 'a e feohi fakatahataha 'a e to'utupu.
 - iii. Ne lava e Retreat 'a e kau taki, mo honau tokoni, he Tusite (21/2/2024) 'i he 'api ko Fangaotaha.
 - iv. Fatu ai pe ngaahi polokalama ki he kaha'u
- d. Malanga
 - i. 'Oku hokohoko atu 'a e polokalama **Ako Malanga**.
 - ii. Ko e ako malanga ko 'eni, ko hono **FAKAHINOHINO** e 'u founa ki he **"fili e veesi malanga"**, 'u founa ki he **"talateu e malanga"**, 'u founa ki hono **"fakakakano e malanga"**, 'u founa ki he **"fakama'opo'opo & ui & uki"**, 'u founa ke fatu e **"kaveinga"**, 'u founa ke fili 'ete **"himi"**, mo e 'u kongokonga lalahi 'o e **"lotu lahi"**.
 - iii. 'Oku **'AONGA** 'a e ako malanga ni ki he **kau akoako malanga; kau malanga kotoa pe; mo kinautolu 'oku nau kei taalafili pe te nau malanga pe 'ikai**.
- e. Tanumaki
 - i. 'Oku hokohoko atu pe 'a hono tanumaki e kau ului
 - ii. 'Oku tokanga pe 'a e kau faifekau 'o e vahenga ki he tanumaki. Pea kau ai mo e 'u Rally.
- f. Akolotu
 - i. Kei hokohoko lelei ai pe 'a e **"Malanga Akolotu & Faka-Ului"** he Sapate Faka'osi kotoa
 - ii. 'Oku kau 'a e to'utupu 'i he tokoni, hono fakahoko e ngaahi hiva & action song & skit.
 - iii. 'Oku 'iai 'a e fokotu'utu'u ke fakahoko ha fe'a'ahi'aki.
- g. Kalasi 'Aho
 - i. Ko e Kalasi 'Aho, he fokotu'utu'u 'a e Tohi Fakafeangai, 'oku ua, **"Kalasi 'Aho Fakafamili & Kalasi 'Aho Fakakulupu"**. Pea 'oku ui ko e **"Teniti Faka-Famili"**. 'Oku fakahoko he 'aho Monite kotoa pe.
 - ii. 'Oku takitaha lele pe 'a e Kalasi 'Aho 'i he ngaahi faingamalie 'oku ma'u.

4. ME'A NGĀUE:

- a. Kuo fakama'opo'opo 'a e 'u Ako Malanga ki ha tohi, 'oku ui ko e **"Tohi Ako Malanga"**, ke fakahoko 'aki 'a e 'u ako malanga.
- b. Kuo fakama'opo'opo 'a e 'u fatongia ngaue 'ae lakanga 'o e Siasi 'i ha tohi, 'oku ui **"Ko 'Etau Lotu"**, ke fakahoko'aki 'a e ngaahi retreat ngaue.
- c. 'Oku kei tauhi pe 'etau 'u me'alea ne kumi. 'Oku tokoni lahi ki he ngaue.

5. ME'A FAKAPA'ANGA:

- a. Fakamalo ki he Budget 'a e Siasi hono tokangaekina 'a e fiema'u fakapa'anga 'a e Ongo Potungaue.
- b. 'Oku feau pe si'i fiema'u 'a e Ongo Potungaue. Ka 'iai ha nounou, pea 'e toki fakalea atu.
- c. 'Oku kau e Ongo Potungaue, he 'u fai'angalotu lahi, he tokoni ki he 'u peleti misinale.

6. ME'A KEHE:

- a. 'E kau tokolahi atu 'a e To'utupu ki he Konifelenisi 'a e To'utupu 'i Tonga kimu'a he Konifelenisi Lahi.

- b. 'Oku kei feinga ke fokotu'u e ngaahi Kulupu Fakahoko Fatongia, 'o hange ko e Kulupu Counseling, Kulupa Hiva, Kulupu Ako Lea Faka-Tonga, Kulupu Ako Tokateline & Tohitapu, mo e Kulupu Sipoti.
c. 'Oku kei fokotu'utu'u e Malanga Fe'a'ahi'aki (Pulpit Exchange).

C. TALA FAKAMALO:

- a. Ki he Palesiteni, ka ko e Faifekau Pule, hono takia ma e fononga. Fakalotolahi e 'u fale'i.
b. Ki he Pule Le'ole'o he ngaahi ngaue fakalaumalie kotoa pe ne si'i fakaivia 'aki 'a e Ongo Potungae
c. Ki he kau Faifekau Vahenga, mo e kau faifekau, he tataki 'a e ngaahi polokalamga Ongo Potungae ho'omou 'u vahenga ngaue.
d. Ki he kau Taki Ongo Potungae, Taki To'utupu, Pule Lautohi FakaSapate, mo ho'omou kau tokoni, pea mo e kau Failautohi FakaSapate ('i he ngaahi fai'angalotu mo e 'uu Vahenga), si'omou tonunga he'etau ngaue. 'Oku malavalava 'etau ngaue ho'omou touanga.
e. Ki he kau ngaue 'o e 'Ofisi, ho'omou tokoni ofi kotoa pe.
f. Ki he ngaahi matu'a mo e tauhi fanau, ho'omou loto lelei mo falala ke tukuange mai ho'omou fanau.
g. Ki ha taha pe ne si'i 'iai ha'o tokoni ki he'etau ngaue.

D. TALA MONUU... ki he'etau fononga he ta'u Vahefonua 2024/2025.

Fokotu'u atu,
Rev. Dr. Lousiale Uasike-Mone & Rev. Tevita Mone.
(Ongo Faifekau e Ongo Potungae)

(iii) Potungae 'a Fafine? *Na'e tali 'e he fakataha 'a e fakamatala ko 'eni mei he Potungae 'a Fafine.*

KOE FAKAMATALA FAKATA'U 'A E POTUNGAUE 'A FAFINE VAHEFONUA **'AOSITELELIA TA'U FAKAKONIFELNISI 2024**

Tau fakafeta'i kihe 'Otua 'i langi taupotu 'i he'ene kei toupili mai 'ene kelesi 'o tau lave mo 'inasi ai he'ene 'aloofa 'o 'ausia ai 'ehe Potungae 'a Fafine, 'io 'a e Kau Tau ma'ae Kolosi 'o e Siasi 'Uesiliana Tau'ataina 'o Tonga Vahefonua 'Aositelelia 'a 'ene Fakataha Faka Vahefonua ta'u Fakakonifelenisi 2024. Tauange ke kei fai tapuekina ai pe 'a Rev Dr. Tali ai Niumeitolu 'i he fakama'opo'opo 'a e ngaahi Vahefonua 'i he teuteu ki he Konifelenisi.

FAKATAHA FAKAVAHEFONUA 2024

Tau haka 'i he langi kuo tau 'oku kei lakoifie lelei pe 'a e Ta'ahine Kuini 'Ofeina 'o Tonga Kuini Nanasipau'u Tuku'aho, Koe Sea 'o e Potungae 'a Fafine moe 'Aho lotu 'a Mamani (World Day of Prayer) mo 'ene ngaahi maaimoa ki he kau faingata'a moe tukuhausia 'o e kakai 'o e fonua.

NGAAHI NGAUE KUO LAVA

- * Taliui Fakasepitema 2023 koe sea Rev Dr. Tevita Koloa'ia Havea
- * Malanga faka'ava 'o e kaluseti 2024 koe sea Rev Siosifa Koloti Ma'u
- * Na'e lava mo e 'Aho lotu 'a Mamani, pea na'e tataki pe 'e he Potungae 'a Fafine 'o e Vahefonua 'Aositelelia, pea na'e sea pe 'a e Faifekau Pule Le'ole'o Rev Siosifa Koloti Ma'u.

KALUSETI (NA'A 'A FAFINE) MAKITALA (LAU FOLOFOLA)

Ko e kaluseti 'oku takitaha fai fakapotu siasi pe fakavahe, Pea tokoni pe ki ai 'a e kau faifekau mo honau ngaahi hoa.

POTUNGAUE HIVA - TUPUFAKALANGI

'Oku longomo'ui mo fakamafana 'a e hiva 'a e Potungae 'a Fafine, Pea ko e teuteu atu ki he Vahefonua mo e Konifelenisi.

NGAAHI LAKANGA 'A E POTUNGAUE 'A FAFINE 2024

1. Taki 'o e Potungae 'a Fafine - Fetongi Ma'u
2. Tokoni - Hoa 'o e kau faifekau
3. Sekelitali - 'Aloisia Finau

4. Tokoni - Palatisa Ha'angana
5. Faihiva - Emeline Kali
6. Tokoni - Latu Tupou
7. Tauhi Pa'anga - Toa Tuiono

8. Tokoni - 'Amelia Cox
9. Pule Hiva - Kilisitina Havea & Fa'ila Latu
10. Tokoni - Epi Mila

KAU TAKI KALUSETI 'O E VAHENGANGA

1. Pule La'a - Fetongi Ma'u 2. Tokoni - 'Ana Valu 3. Vahe Hahake - Rev Fili Tu'ionetua 4. Tokoni - Sosina Fonua 5. Vahe Loto - Rev. Taaimalie Fisihoi	6. Tokoni - Mele Taelangi & Viola Mahe 7. Vahe Hihifo - Rev Fili Tu'ionetua 8. Tokoni - Kato Li 9. Vahe Kolo - Rev Tevita Mone 10. Tokoni - Epi Mila

'Oku 'oatu 'a e fakamalo loto hounga mo'oni ki he Faifekau Pule 'o e Vahefonua Rev Dr. Tevita Kolo'ia Havea ka e 'uma'a e Faifekau Pule Le'ole'o Rev Siosifa Koloti Ma'u kae 'uma'a e kau faifekau 'o e vahefonua, kau setuata fakamafai, mo e kau setuata fakakolo kotoa pe 'i ho'o mou tokoni mo tokangaekina mai 'a e potungaue ni. 'Oku 'oatu 'emau talamonu kiate kimoutolu kotoa pe 'i he ngaue kafakafa hono tauhi fakalaumalie 'a e kakai hotau vahefonua ni.

'Oku 'oatu 'a e fakamalo ki he hoa 'o e kau faifekau, hoa 'o e kau setuata fakakolo, kae 'uma'a 'a e kau fefine Tau Ma'ae Kolosi kotoa pe 'o e Vahefonua ni 'i he fua 'o e ngaahi polokalama 'a e Potungaue 'a Fafine. Fakatau'ange ke toka mai 'a e hoifua 'a hotau 'Eiki ko Sisu Kalaisi ke fakafonu kitautolu 'ehe Laumalie Ma'oni'oni ke 'o'ona ai pe 'a e langilangi mo e kololia kuo Toetu'u 'a e 'Eiki pea koe hakai langitau'anga, Malo.

Fetongi Ma'u - Taki Potungaue 'a Fafine
 'Aloisia Finau - Sekelitali

(iv) Potungāue Ako Tokoni 'i 'o e Kau Faifekau mo e Kau Setuata?

Na'e tali 'a e fakamatala ko 'eni 'o e fai 'a e fakataha tu'otaha 'i he māhina kotoa pē 'a e kau Faifekau mo e Faifekau Pule Le'ole'ó, ke fai 'a e talatalaifale mo hono vakai 'i 'o e ngāué meí he ngaahi Potungāué. Pea pehē ki he fakataha talanoa mo fakahinohino ngāue 'a e Faifekau Pule Le'ole'ó mo e kau Sētuatá.

(v) Liliu Tohi mo Pulusi. *Na'e tali ke fakaongoongo pē ki he Konifelenisí.*

(I) Ko e hā 'a e Fakamatala ki he Potungāue Ako mo e Ngaahi Ako'angá?

Na'e tali ke fakaongoongo pē ki he Potungāue Ako 'a e Konifelenisí.

- (i) Ngaahi Akoteú.
- (ii) Ngaahi Ako Lotolotó.
- (iii) Ngaahi Kolisí.
- (iv) Ako Ma'olunga ko Tupou.
- (v) Ako Ngoue ko Hangó.
- (vi) Ako Faka-Tohi Tapu ko Sia'atoutaí.

(m) Ko hai 'oku tau tu'utu'uni ke Fakafofonga ki he Konifelenisí?

Na'e tali 'a kinautolu ko 'eni ke Fakafofonga ki he Konifelenisí.

1. 'Asaeli Valu 2. Moala Manoa 3. Samiuela Christopher Mafi	4. Tu'ipulotu Lofitu Muli

Kau Talifaki:

- (1) Samisoni Tauelangi
- (2) Tau'aikata'ane Fonua
- (3) ~~Viliaki Tuiaki~~

(n) Fēfē 'etau Tohi Pa'anga Faka-Vahefonua? (*Pēpa makehe*)

Na'e tali 'o e poaki'i 'o e Fakamatala Pa'anga 'o Tisema 31, 2023 ke fakamatala'i 'i he fakataha. Na'e tali mo e kole fakamolemole 'i he 'ikai maau mai 'a e 'atita'i 'o e fakamatala pa'anga 'o e 2023. Na'e tali ke toki fakahoko 'a e fakamatala pa'anga kuo 'osi 'atita'i 'i ha'a ne maau mai ki he Fakataha 'o e Kuata Sune 2024.

(ng) Pe 'oku fēfē 'a e ngaahi me'a 'o e Siasi?

Na'e tali 'oku 'ikai ha ngaue ki he ngaahi me'a ko 'eni 'a e Siasi:-

- (i) Ko e fale fo'ou kuo langa pē fokotu'u.
- (ii) Ko e ngaahi fale 'oku lolotonga langa.
- (iii) Ko e fakalahi mo e ngaohi ke lelei.
- (iv) Ha me'a kuo fakatau atu mo lisi.
- (v) Ha me'a kuo kole mai ke fakatau.
- (vi) Ha potu kuo kole mai ke lisi.
- (vii) Ke fakangofua ke langa ha fale pe hā.
- (viii) Ko e fonua kuo lisi mai ki he ta'u ni.
- (ix) Ha kelekele te'eki ke lisi.
- (x) 'Oku tupu 'a e ngaahi mo'ua Faka-Talāsiti mo e ta'etokanga ki ai.
- (xi) 'Oku tau fie fale'i 'a e Konifelenisi kau ki he:-

'Oku 'ikai ha fale'i 'a e Vahefonua ki he Konifelenisi kau ki he ngaahi va'a ngaue ko 'eni:-

- (A) Fale Paaki Tauluá.
- (E) 'Ofisi.
- (F) Vaká.
- (H) Tohi Fanongonongó.
- (I) Haafe Houá.
- (K) Faletohi 'Otumotu Anga'ofá.
- (L) Ngaahi me'a faka-Hiva 'a e Siasi.
- (M) Tungī Colonnade.
- (N) Poate Ngāue ki Mulí.
- (NG) Poate Fale'i faka-Pisini.

(o) Pe 'oku tauhi ke matauhi 'a e ngaahi tohi Faka-Talāsiti?

'Io, 'oku matauhi.

(p) Pe kuo fai 'a e ngaahi misinalé 'i hotau ngaahi fale lotu kotoa pē, pea ka 'ikai ko e hā hono 'uhingá?

Na'e tali he fakataha 'io kuo fakahoko 'a e ngaahi misinale.

(s) Na'e li 'a e pa'anga 'e fiha he ngaahi koló ki he peleti ki Mulí he ta'u ni?

Na'e tali he fakataha 'a e pepa makehe ki ai.

(t) 'Oku 'i ai ha'atau fale'i 'a e Konifelenisi kau ki ha me'a na'e tuku mai 'e he Konifelenisi kuo hili?

Na'e 'ikai.

(u) Pe 'oku fēfē 'a e ngāue Faka-Laumālié? Pea 'e 'i ai ha'atau me'a ke faka'āsili lelei ai 'a e ngāué?

A. KO E NGAHI FOKOTU'U 'ENI MEI HE KUATA LAHI MA'ASI 2024

1. Fokotu'u mei he Vahenga Kolo / Vahenga Hahake / Vahenga Hihifo
Ke fakakaukau'i ange 'a e feitu'u fai'anga fakataha'anga 'a e Vahefonua ke vāvāofi mo e tu'u faka-Siokalafi mo e ngaahi Vahenga Ngaue (ngaahi Siasi) he kuo fu'u mama'o fau hono fai mai ki he feitu'u ni, koe'uhi ko e fefononga'aki.

Na'e tali ke fakatokanga'i 'e he Fakataha 'a e fiema'u pea ke tuku ki he ongo Setuata Lahi mo e 'Ofisi ke nau tokanga ki ai ki he ngaahi fakataha'anga he Kaha'u.

1. Fokotu'u mei he Vahenga VIC/ South Australia (Adelaide)
Ko e fakaongo pē mei he Takanga 'o Penieli (Robinvale) ki he kau atu 'enau To'utupu ki he Konifelenisi 'a e To'utupu pea kuo 'osi totongi 'e he 'enau Talasiti 'a 'enau tikite.

Na'e tali ke fakatokanga'i pē 'a e fale'i 'a 'enau Kuata VIC ke nau kau ki he Konifelenisi Lahi foki.

2. Fokotu'u mei Vahenga Vikatolia
Ko e fakamanatu mai 'enau fokotu'u 'i he Kuata Tisema 2023 (pea mo eSepitema 2023), ko e kole ki he Vahefonua ke tokoni ange 'o totongi 'a e vaeua airfare 'enau youth Vahenga Vikatolia ke folau e fanau 'o kau atu ki he Konifelenisi 'o e ta'u ni. 'Oku kei fakaongoongo mai pē 'a e Vahenga Vikatolia ki he tukunga 'a e kole ko ia.

Na'e tali ke fakakau 'eni 'i he toko 50 'o e kau ifi mo e to'utupu kuo 'osi tali ke totongi kinautolu ke folau ki he Konifelenisi 'o e 2024.

Ko e toko 34 'o e kau ifi kuo 'osi ma'u 'a honau hingoa, pea 'oku kau ai mo e to'utupu Vikatolia.

Ko e toko 16 'oku toe ke toki vahevahe ia ki Vikatolia, Kuinisilani, pea mo e ngaahi State kehe.

3. Fokotu'u kole mei he kaingalotu Takanga 'o Penieli (Robinvale) ke kumi ha'anau kongā kelekele ki he 'enau lotu. Na'a nau kole kimu'a ki he 'i ai e kongā 'oku 'i ai e falelotu mo e hall.

Na'e tu'utu'uni ke 'ave 'a e kole ko 'eni ki he fakahokohoko ngaue 'a e Komiti Koloa, Keleleke pea mo e Fakalakalaka.

4. Fokotu'u kole ke hoko 'a Kolosi ki Palataisi ('Atelaite) ko e State, ke hange ko Vikatolia, ke 'i ai ha'anau kau fakafofonga ki he Vahefonua. Ko e fale'i 'enau Kuata, ke 'omi ki he Kuata Lahi ke fai ha fakamaama mo fakapapau'i mai e fika.

Na'e tali 'a e fakalelei ne 'osi fai 'e he Pule Le'ole'o ki he kau fakafofonga 'o fakakau ai e kau Setuata.

B. KO E NGA AHI ME 'A KEHE

1. FOKOTU 'U KE FAKAPAPAUI 'I 'A E KAU SETUATA FAKAMAFAI 'O E VAHEFONU A.

Na'e tali 'a e fakalelei ki he ngaahi hingoa ne to'o mo tanaki pea ke fokotu'u ki he Palesiteni ke toki fakakakato 'a honau fakamafai.

	HINGOA	SIASI	KOLO	VAHENGANGAUE
1.	Sione Kātoa	Pulela'a	Mt Druitt	Pulela'a, NSW
2.	Viliani Tuiaki	Pulela'a	Mt Druitt	Pulela'a, NSW
3.	Sonasi Kanongata'a	Pulela'a	Mt Druitt	Pulela'a, NSW
4.	Siosifa Finau	Pulela'a	Mt Druitt	Pulela'a, NSW
5.	Li'ekina 'Akau'ola	Fietakalangi	Wilmot	Pulela'a, NSW
6.	Sifimeta Kilifi	Tokaima'ananga	Lethbridge Park	Pulela'a, NSW
7.	Siosifa Tōseni	Tokaima'ananga	Lethbridge	Pulela'a, NSW
8.	Poasi Tupou Tu'ipulotu	Takau mo e 'Eiki	Glenfield	Pulela'a, NSW
9.	Moala Manoa	Konisenisi Fakahaohaoa	Liverpool	Pulela'a, NSW
10.	Paea Moala	Tala'ofa	Guildford	Hihifo, NSW
11.	'Esitoni Lātū	Tala'ofa	Guildford	Hihifo, NSW
12.	Manulevu Fifita	Laumalie Ma'oni'oni	Minto	Hihifo, NSW
13.	Simaileva Li	Vai ko Sailoame	Bonnyrigg	Hihifo, NSW
14.	Tevita Vailanu	Laumalie Ma'oni'oni	Minto	Hihifo, NSW
15.	Faka'atu'i Taumālolo	Malanata	Clemton Park	Loto, NSW
16.	Samisoni Taulangi	Mo'unga Molaia	Lakemba	Loto, NSW
17.	'Iloa-he-Lotu Pau'u	Toetu'u ki 'Itaniti	Fairfield	Loto, NSW

18.	Tauhifonua Kakuleni	Malanata	Clemton Park	Kolo, NSW
19.	Sione Mila	‘Api Ko Petani	Concord	Kolo, NSW
20.	Siaosi Moa	‘Esi ko Fakafeta’i	Bexley	Kolo, NSW
21.	Setaleki Manu Tu’itupou	Loto Haohaoa	Botany Bay	Kolo, NSW
22.	Samiuela Fangupo	Tafenga Monu	Carlingford	Hahake, NSW
23.	Lupeni ‘Aho	Malama ‘o ‘Itaniti	Gosford	Hahake, NSW
24.	Hosea Naisau Mahe	Akapei	Tourkley	Hahake, NSW
25.	Talanoa Havea	Vai ko Sailoame	Bonnyrigg	Hihifo, NSW
26.	Tu’itupou Hala’api’api	Ketisemani	Griffith	Hihifo, NSW
27.	Pita Valu	‘Evangelio	Altona	VIC.
28.	Vili Tamasini Uhi	‘Amanaki Mo’ui	Dandenong	VIC.
29.	Kesikou Ikahihifo	Kolosi ki Palataisi	Adelaide	VIC./S.A.
30.	Kaisa Lui	Takanga ‘o Penieli	Robinvale	VIC.
31.	Sioeli Nau	Sikaina ‘o e ‘Amanaki	Mildura	VIC.
32.	Tu’ipulotu Lofitu Muli	Folofola Mo’ui	Tatura	VIC.
33.	Luke Prescott	Toetu’u he ‘Ofa	Williamstown	VIC.
34.	Tevita Fotu	Sesimosi	Perth	WA
35.	Semisi Vakalahi	Tukulolo	Kallangur	QLD
36.	Viliani Lavaki	Maka Mo’ui	Mt Gravatt	QLD
37.	‘Alani ‘Akauola	Ivi ‘o e Lami	Kedron	QLD
38.	Viliani Molofaha Taungahihifo	‘Ofa Taumama’o	Emerald	QLD
39.	Siaosi Manu	Vaine Mo’onia	Darwin	N.T.
40.	Nasili ‘Ofa	Peteliheima	Nuhulhoubouy	N.T.

2. KO E NGA AHI FOKOTU‘U FAKALELEI NGĀUE KI HE KONISITUTONE LESISITA
LOLOTONGA ‘I HE ACNC

Na’e tali ‘e he fakataha ‘a e ngaahi fokotu‘u ni, pea ke hoko atu ‘aki ‘a e ngāue fakalelei ‘oku lolotonga fai ki he Konisitutone Lesisita Lolotonga ‘i he ACNC

i. FOKOTU‘U KI HE VAHEFONUA

To insert the word, Lotu Fehu‘i in sub-section (ii) under section 7 of the ACNC Constitution which reads: hold a leadership role within a District Church as a *Lotu Fehu‘i and malanga*.

Na’e tali ‘e he fakataha ‘a e fokotu‘u ni, pea ke hoko atu ‘aki ‘a e ngāue fakalelei ‘oku lolotonga fai ki he Konisitutone Lesisita Lolotonga ‘i he ACNC

ii. FOKOTU‘U KI HE VAHEFONUA: FAKALELEI FEKAU‘AKI PEA MO E NGA AHI LAKANGA FILI

Talateu

Koe lakanga 'oe Sekelitali 'o e Vahefonua 'oku hā 'i he peesi 53 kupu (5) 'o e Konisitutone 'a e Siasi 'i he Pule'anga Tonga. Koe fakamatala 'oku anga pehe ni:

5. Sekelitali

'Oku 'ihe Fakataha Faka-Vahefonua ke pāloti ki ha taha 'oe Kau Faifekau Hoko ke ne Sekelitali, pea ko 'ene ngāue ke fakama'opo'opo 'a e Tohi 'o e Fakataha Faka-Vahefonua, pea ke 'oatu hono tatau ki he Konifelenisi.

'Oku fai 'a e tokanga ke fakapapau'i 'ae lakanga 'o e Sekelitali 'oe Vahefonua ke toe mahino ange. Pea makatu'unga mei he fakahinohino 'a e Palesiteni pea mo 'ene kau fale'i, 'oku fokotu'u atu 'a e fakalelei kihe kupu 29 'o e Konisitutone 'oku lesista 'i he ACNC 'o anga pehe ni:

Section 29 The board shall consist of (c) delete three (3) Appointed Directors and replaced with (5) Appointed Directors

Under sub-section

f titled Appointed Directors [Talekita Fili mei he Konifelenisi]

- i. President of the Free Wesleyan Church of Tonga.
- ii. Secretary of the Free Wesleyan Church of Tonga; and
- iii. Superintendent Minister of the Siasi Uesiliana Tau'ataina 'o Tonga 'i Aositelelia

FOKOTU‘U KI HE VAHEFONUA

Ke fakalelei 'i 'a e kupu ni 'o fakakau 'a e lakanga ni 'i he hoko ko e Talekita Fili mei he Konifelenisi

- iv. Sekelitali 'o e Vahefonua [Public Officer]
- v. Sekelitali Pa'anga
- vi. Ke tanaki ki ai mo e Faifekau Pule Le'ole'o.

‘E hoko ‘a e ngaahi lakanga ko ‘eni ko e lakanga fakanofu ‘a e konifelenisi. ‘E fakapekia kotoa ‘a e ngaahi kupu ‘o e konisitūtone ‘oku fekau‘aki pea mo e ngaahi lakanga fakanofu, pē fehikitaki ‘e he konifelenisi.

Na’e tali ‘e he fakataha ‘a e fokotu‘u ni, pea ke hoko atu ‘aki ‘a e ngāue fakalelei ‘oku lolotonga fai ki he Konisitūtone Lesisita Lolotonga ‘i he ACNC.

iii. FILI O‘ E LAKANGA SETUATA VAHEFONU

Na’e tali ‘a e fokotu‘u ke hoko atu aipe ‘a e Setuata Lahi mo e Tokoni na’e fili ‘i he Kuata Lahi Tisema 2023. Ko e Setuata Lahi Sione Katoa, pea mo e Tokoni ko Samisoni Taelangi.

Na’e tu‘utu‘uni he Fakataha ke muimui pe ‘a e Vahefonua he fili setuata lahi he Konisitūtone pea ke fai he Kuata Tisema ‘o e ta‘u kotoa pe.

iv. LAKANGA PUBLIC OFFICER

Koe‘uhi kuo tali ‘e he fakataha ‘a e Asenita (u). B. Ngaahi Me‘a Kehe. (2) Fakalelei ki he Konisitūtone Lesisita Lolotonga ‘a e Siasi. (ii). (iv) Sekelitali Vahefonua (Public Officer).

Na’e tali ‘e he fakataha ke ‘ave ‘a e fatongia kotoa ko ‘eni ‘o tanaki ia ki he fatongia ‘a e Sekelitali Vahefonua. Pea ke liliu mo e ngaahi kupu fekau‘aki ‘oku hā ‘i he Konisitūtone lolotonga ki he ngaahi me‘a ni.

v. PULE HIVA LAHI - Na’e tali ke hoko atu ai pe ‘a ‘Apisai Makasini.

vi. FAI HIVA LAHI – Na’e fili ‘a Feleti Vi ki ai.

Na’e tali ke hoko pē ‘a e kau Fai Hiva Lahi ‘o e ngaahi Vahenga Ngāue ko e kau Tokoni Faihiva ia ki he Fai Hiva ‘a e Vahefonua.

vii. FAI IFI LAHI – Na’e tali ke hoko atu ai pe ‘a ‘Esafe Palaki.

viii. FAI HIVA KAKAI FEFINE - Na’e tali ke hoko atu pe ‘a ‘Emeline Kali mo hono Tokoni ‘Itili Latu Tupou.

3. FOKOTU‘U MEI HE NGĀUE FAKALELEI KI HE KONISITŪTONE LESISITA ‘O E SIASI UĒSILIANA TAU‘ATAĀINA ‘O TONGA ‘I ‘AOSITELELIA.

Na’e tali ‘e he Vahefonua ‘a e ngaahi fokotu‘u ko ‘eni :

- i. Ke fakatokanga‘i ‘e he Vahefonua ‘a e ngāue kuo a‘u ki ai ‘a e fakalelei konistūtone ‘i he ‘aho ni. Kuo kakato ‘a e ngāue ki he konisitūtone fakaangaanga (draft 1), pea kuo kamata tufaki atu ki he kakai ‘i he
- ii. fakataha fakavahefonua ni, pea kuo hopoki ‘a hono talatalanoai‘i (consultation) ‘i he ‘aho Falaite 12 ‘o ‘Epeleli 2024 ‘i he polokalama ako ngāue ‘a e vahefonua.

- iii. Ke hokohoko 'a e talatalanoa (consultation) pea mo e ngaahi Siasi Fakakolo ki he konisitūtone fakaangaanga ni pea ke nau fai tu'utu'uni ki ai.
- iv. Ke faka'atā ke 'ave 'a e konisitūtone fakaangaanga ni (draft 1) ki he Komiti Konisitūtone 'a e Konifelenisi ke 'omi ha'ane fale'i pē tu'utu'uni ki ai. Pea ke fakatokanga'i ange 'oku lolotonga fai 'a e fengāue'aki vāofi pe amo e Komiti Konisitūtone 'a e Konifelenisi.

4. **FOKOTU'U MEI HE KOMITI NGĀUE KI HE FAKALELELEI KONISITŪTONE 'A E KONIFELELNISI I TONGA : Ke liliu 'a e Konifelenisi mei he fakata'u 1 ki he fakata'u 3?**

Na'e tali he fakataha 'a e fakakaukau ke liliu 'o e Konifelenisi mei he fakata'u 1 ki he fakata'u 'e 3.

5. **FOKOTU'U KI HE 'API 'A E SIASI 'I BERKSHIRE PARK**

Ko e ngaahi fokotu'u 'eni mei he Kuata Lahi Ma'asi 2024 fekau'aki mo e kaveinga ni ke 'omi ki he fakataha fakavahefonua ke ne faitu'utu'uni kiai.

- a. Vahenga Hihifo - Fokotu'u ke fakatau atu 'a Berkshire kae 'ai ha 'api 'e taha. Tu'utu'uni 'a e Kuata Lahi Ma'asi 2024. Na'e 'ikai tali 'e he fakataha he 'oku lolotonga kei fai 'a e ngaue 'a e 'Ofisi ki ai.
- e. Vahenga Pulela'a - Kole ke 'omai mu'a 'a e fakamatala fakamuimitaha fekau'aki mo e ngaue 'oku fai ki he 'api 'o e Siasi 'i Berkshire, ke liliu ki ha feitu'u fai'anga lotu? Tu'utu'uni 'a e Kuata Lahi Ma'asi 2024 Na'e tali 'e he fakataha 'a e fakamatala mei he 'Ofisi & Komiti Koloa & Investment mo e fiema'u 'a e Kau Taukei he Real Estate; Town Planner 'a ia 'e 'ave ki he Vahefonua – pea toki fai ai ha faitu'utu'uni.

Na'e tali he fakataha fakavahefonua:

- i. ***Ke hoko atu 'a e ngāue ke fakakato 'a hono fakahū 'a e kole ngofua (Development Application) ki he Penrith Council ke lava 'o hoko ko hafai'anga lotu (place of worship), pea ko e taumu'a 'uluaki ia ki he 'api.***
- ii. ***Ke hokohoko atu pē mo e vakai'i 'o ha ngaahi kelekele pē 'api 'oku tu'uaki 'i he māketi 'e fe'unga pea mo e fiema'u 'a e Vahefonua.***
- iii. ***Ke vakai'i pē mo ha faingamālie ke langa ha ngaahi 'api nofo'anga faka-faifekau 'i he kelekele ko e option mo ia 'e taha ki he kelekele.***

- (v) 'E fai 'i fē, pea 'e fai fakakū 'a e Fakataha Faka-Vahefonua kaha'ú? ***Na'e tali ke fakahoko pe 'i he taimi tatau 'i he ta'u kaha'u.***

Lea Fakamālō : Sea

Lotu Tuku & Kelesi : Sea

Sea: Dr. Heneli Tali ai Niumeitolu

Sea: Rev'd Dr. Heneli Tali ai Niumeitolu

Sekelitali: Rev'd Dr. Lousiale Uasike-Mone